

**Shrnutí žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce podle čl. 98 odst. 1
jednacího řádu Soudního dvora**

Datum doručení:

5. června 2023

Předkládající soud:

Sąd Okręgowy w Warszawie (Polsko)

Datum předkládacího rozhodnutí:

27. ledna 2023

Žalobci:

KCB

MB

Žalovaná:

BNP Paribas Bank Polsko

Předmět původního řízení

Žaloba na určení neplatnosti smlouvy o úvěru a na zaplacení peněžité částky za platbu bez právního důvodu odpovídající zaplaceným splátkám úvěru

Předmět a právní základ žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce

Výklad čl. 6 odst. 1 a čl. 7 odst. 1 směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o zneužívajících ujednáních ve spotřebitelských smlouvách; právní základ: článek 267 SFEU

Předběžné otázky

Mají být čl. 6 odst. 1 a čl. 7 odst. 1 směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o zneužívajících ujednáních ve spotřebitelských smlouvách a zásady efektivity a rovnocennosti vykládány v tom smyslu, že brání soudnímu výkladu vnitrostátní právní úpravy, podle kterého:

1. spotřebitel se nemůže platně domáhat nároků vůči obchodníkovi vyplývajících ze zahrnutí zneužívajících ujednání do smlouvy, dokud neučiní prohlášení, že nesouhlasí s tím, aby zneužívající ujednání zůstala v platnosti, souhlasí s vyloučením jejich použití a chápe a přijímá důsledky, které z toho vyplývají, včetně případné neplatnosti celé smlouvy,
2. spotřebitel se může od obchodníka účinně domáhat vrácení částky zaplacené bez právního důvodu na základě zneužívajících smluvních ujednání až po učinění výše uvedeného prohlášení,
3. nárok spotřebitele na vrácení plnění bez právního důvodu, které bylo poskytnuté na základě zneužívajících smluvních ujednání, je vymahatelný až po učinění výše uvedeného prohlášení,
4. obchodník nemá vůči spotřebiteli povinnost platit zákonný úrok z prodlení do doby, dokud se nedozví o výše uvedeném prohlášení spotřebitele?

Dovolávané předpisy práva Společenství

Smlouva o fungování Evropské unie, čl. 169 odst. 1

Listina základních práv Evropské unie, článek 38

Směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o zneužívajících ujednáních ve spotřebitelských smlouvách (Úř. věst. 1993, L 95, s. 29; Zvl. vyd. 15/02, s. 288): čtvrtý, dvacátý první a dvacátý čtvrtý bod odůvodnění; čl. 6 odst. 1 a čl. 7 odst. 1.

Dovolávaná ustanovení vnitrostátního práva

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Ústava Polské republiky ze dne 2. dubna 1997): článek 76 (zásada ochrany spotřebitele).

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 Kodeks cywilny (zákon ze dne 23. dubna 1964 Občanský zákoník) (Dz. U. 1964 č. 16 pol. 93, ve znění pozdějších předpisů), dále jen „OZ“.

Právní jednání, které je v rozporu se zákonem nebo které má za cíl obejít zákon, je neplatné, ledaže příslušné ustanovení zákona stanoví jinak a zejména pokud stanoví, že se neplatná ustanovení právního jednání nahrazují příslušnými ustanoveními zákona (článek 58 § 1).

Ujednání spotřebitelské smlouvy, která nebyla sjednána individuálně, nejsou pro spotřebitele závazná, pokud jeho práva a povinnosti upravují způsobem, který je v rozporu s dobrými mravy a hrubě porušuje jeho zájmy (nedovolená ujednání). Tím nejsou dotčena ujednání, která vymezují hlavní povinnosti stran, včetně ceny nebo odměny, pokud jsou formulována jednoznačně (čl. 385¹ § 1).

Pokud některé ze smluvních ujednání není podle odstavce 1 pro spotřebitele závazné, ostatní části smlouvy zůstávají pro strany závazné (art. 385¹ § 2).

Slučitelnost smluvních ujednání s dobrými mravy se posuzuje s ohledem na stav v době uzavření smlouvy, s přihlédnutím k jejímu obsahu, k okolnostem, které provázely její uzavření, jakož i k dalším smlouvám souvisejícím se smlouvou, v níž jsou obsažena posuzovaná ustanovení (art. 385²).

Každý, kdo bez právního důvodu získal majetkový prospěch na úkor jiné osoby, je povinen vydat tento prospěch in natura, a není-li to možné, poskytnout náhradu odpovídající hodnotě tohoto prospěchu (článek 405).

Ustanovení předchozích článků se použijí zejména v případě bezdůvodného plnění (čl. 410 § 1).

K bezdůvodnému plnění dochází tehdy, jestliže osoba, která plnění poskytla, vůbec nebyla povinna jej poskytnout nebo nebyla povinna jej poskytnout osobě, které poskytnuto bylo, nebo jestliže odpadl důvod plnění nebo jestliže nebylo dosaženo cíle plnění nebo jestliže bylo právní jednání vyžadující poskytnutí plnění neplatné a po poskytnutí plnění se nestalo platným (čl. 410 § 2).

Pokud není stanovena lhůta pro plnění nebo pokud nevyplývá z povahy závazku, bude plnění poskytnuto bezodkladně poté, co byl dlužník k poskytnutí plnění vyzván (článek 455).

Je-li dlužník v prodlení se splněním peněžitého plnění, může věřitel požadovat za dobu prodlení úrok, i kdyby mu nevznikla žádná škoda a i kdyby prodlení bylo důsledkem okolností, za které dlužník nenese odpovědnost (čl. 481 § 1).

[Výše sazby úroků z prodlení] (čl. 481 § 2).

Stručný popis skutkového stavu a řízení

- 1 V roce 2007 uzavřeli žalobci s právním předchůdcem žalované smlouvu o úvěru ve výši 128 035,51 CHF na financování koupě bytové jednotky. Smlouva stanovila, že úvěr měl být čerpán v částce nepřesahující 300 000 PLN; splácení podle smlouvy o úvěru mělo být prováděno z bankovního účtu vedeného v CHF, na který měly být připisovány pouze prostředky v této měně. Podmínky úvěrových produktů stanovily, že pokud má být podle pokynu dlužníka vyplacení úvěru provedeno v jiné měně, než je měna úvěru, stane se tak po přepočtu měny bankou podle závazného kurzu banky nákup/prodej. V případě, že by na účtu úvěrového dlužníka vedeném v měně úvěru nebyl dostatek finančních prostředků k úhradě smluvních závazků, mohla banka po případné konverzi měny odepsat prostředky z jiného účtu dlužníka.
- 2 Dne 1. února 2021 podali žalobci u předkládajícího soudu žalobu proti žalované bance, v níž se domáhají prohlášení neplatnosti úvěrové smlouvy z roku 2007

a uložení povinnosti žalované zaplatit jim částky 12 345,55 PLN a 69 589,67 CHF (odpovídající dosud zaplaceným splátkám úvěru) spolu se zákonnými úroky z prodlení. Dne 29. září 2022 předložili žalobci písemná prohlášení, v nichž uvedli, že považují ustanovení smlouvy o úvěru týkající se přepočtu částky úvěru na CHF a na PLN za nedovolená (zneužívající), a proto podali proti bance žalobu. Dále žalobci potvrdili, že byli upozorněni na zneužívající povahu konverzních doložek, na možnost prohlášení smlouvy soudem za neplatnou a na důsledky neplatnosti, zejména na povinnost smluvních stran vzájemně si vrátit poskytnutá plnění nebo na možnost vznést námitku zadržení nebo námitku započtení. Je možná žaloba na tzv. odměnu za použití kapitálu. Na jednání dne 27. ledna 2022 předkládající soud poučil žalobce o důsledcích posouzení ustanovení smlouvy o úvěru jako zneužívající smluvní ujednání a o důsledcích neplatnosti smlouvy. Toto poučení obsahovalo informace totožné s informacemi obsaženými v prohlášení ze dne 29. září 2022.

Základní argumenty účastníků původního řízení

- 3 Žalobci se domnívají, že smlouva o úvěru obsahuje zneužívající smluvní ujednání, která vedou k její neplatnosti, a proto by jim žalovaná měla vrátit veškerá plnění, která přijala na základě této smlouvy. Žalovaná naproti tomu navrhla zamítnutí žaloby a poukázala na to, že smlouva o půjčce je platná a neobsahuje žádná zneužívající smluvní ujednání a že žalobci vůči ní žádné plnění bez právního důvodu neprovedli.

Stručné uvedení důvodů žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce

- 4 Podle názoru soudu jsou ujednání smlouvy o úvěru v rozsahu zahrnujícím způsob poskytnutí úvěru a způsob splácení úvěrových splátek zneužívajícími smluvními ujednáními. V rozsahu, v jakém stanoví, že v případě čerpání/splácení v PLN se přepočty provádějí pomocí směnného kurzu stanoveného bankou, dávají žalované naprostou volnost při utváření obsahu plnění stran. Smlouva navíc dodatečně obsahuje údaj o maximální výši úvěru, který má být úvěrovým dlužníkům vyplacen, ale neuvádí minimální výši, která má být úvěrovým dlužníkům vyplacena. Takto rozsáhlá rozdílnost práv a povinností vyplývajících z těchto smluvních ujednání znamená, že jsou v rozporu s požadavky dobré víry a způsobují významnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran, které vyplývají z dané smlouvy, v neprospěch spotřebitele (čl. 3 odst. 1 směrnice 93/13). Přestože se ujednání týkají vymezení hlavního předmětu smlouvy, nejsou sepsány jasným a srozumitelným jazykem (čl. 4 odst. 2 směrnice 93/13). Tato ujednání navíc nebyla sjednána individuálně (čl. 3 odst. 1 a 2 směrnice 93/13) a byla zahrnuta do smlouvy uzavřené mezi obchodníkem a spotřebiteli.
- 5 Podle předkládajícího soudu není v zásadě možné, aby smlouva po vyloučení zneužívajících ujednání z ní nadále platila (čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13), zejména pokud jde o smluvní ustanovení upravující způsob čerpání úvěru. Smlouva o úvěru nevyklučuje možnost vyplatit úvěr v CHF, ale ve skutečnosti

v projednávaném případě taková možnost v praxi neexistovala, neboť prostředky z úvěru měly být vyplaceny na bankovní účet uvedený prodávajícím nemovitostí, kterou od něj žalobci koupili za částku v PLN. Praktická nemožnost čerpání finančních prostředků z úvěru CHF by měla za následek nesplnění účelu úvěrové smlouvy (financování nákladů na koupi bydlení). Realizace smlouvy tedy nebyla možná, protože banka neměla možnost vyplatit částku úvěru. Za této situace je podle předkládajícího soudu třeba dospět k závěru, že smlouva je neplatná (čl. 58 § 1 OZ), což znamená, že si strany mají vrátit veškerá plnění, která si na jejím základě poskytly (článek 405 OZ ve spojení s čl. 410 § 1 OZ), a banka by tedy měla žalobcům vrátit zejména ekvivalent všech splátek úvěru spolu se zákonnými úroky počítanými od okamžiku, kdy se dostala do prodlení (čl. 481 § 1 a 2 OZ). Podle alternativního názoru judikatury, který předkládající soud nesdílí, lze smlouvu o denominovaném úvěru vymáhat i přesto, že z ní byla odstraněna zneužívající ujednání. Vzhledem k tomu, že výše úvěru byla stanovena v CHF, nelze vyloučit možnost zaplatit úvěr přímo v cizí měně z důvodu, že se dlužník zavázal zaplatit prodávajícímu nemovitosti částku v PLN. Smlouva o prodeji nemovitosti jako samostatná smlouva nemůže být relevantní pro právní posouzení úvěrové smlouvy. Vzhledem k tomu, že smlouva o úvěru po odstranění zneužívajících ujednání z ní vůbec nestanovila možnost vyplacení úvěru v PLN, představovala částka vyplacená žalobcům plnění bez právního důvodu, které jsou povinni vrátit. Jelikož však de facto neobdrželi částku úvěru podle smlouvy, neměli povinnost platit žádné splátky úvěru. V případě, že je smlouva zachována v platnosti poté, co z ní byla odstraněna zneužívající ujednání, představovala veškerá plnění stran plnění bez právního důvodu a měla být vrácena. Tento názor však nelze bezpodmínečně odmítnout. To je důležité pro případ, že by byl přijat názor, že směrnice 93/13 se nevztahuje na vzájemné nároky stran v případě prohlášení smlouvy za neplatnou. Nelze totiž pochybovat o samotné skutečnosti, že směrnice 93/13 se vztahuje na způsob vypořádání restitučních nároků mezi stranami, jak vyplývá mimo jiné z rozsudku Soudního dvora ze dne 21. prosince 2016, C-154/15, C-307/15 a C-308/15, Naranjo, který se zabýval právě touto otázkou. V tomto rozsudku Soudní dvůr připomněl, že čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13 brání vnitrostátní judikatuře, která časově omezuje restituční účinky konstatování zneužívající povahy smluvního ujednání (bod 75).

- 6 Tato předběžná otázka, na kterou předkládající soud navrhuje kladnou odpověď, se týká výkladu čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13. Z ustálené judikatury Soudního dvora vyplývá, že toto ustanovení má kogentní povahu (viz rozsudek Soudního dvora ze dne 14. června 2012, Banco Espanol de Crédito, C-618/10, bod 40). To především znamená, že pokud vnitrostátní soud zjistí ve smlouvě zneužívající smluvní ujednání, je povinen z úřední povinnosti prohlásit, že toto ujednání spotřebitele nezavazuje. Z tohoto pravidla však existuje jedna výjimka. Spotřebitel se totiž může rozhodnout, že chce být vázán zneužívajícím ujednáním, a v takovém případě je smlouva zachována v platnosti v plném rozsahu (viz rozsudek Soudního dvora ze dne 29. dubna 2021, C-19/20, Bank BPH, body 94–95).

- 7 Tato výjimka a právo přiznané spotřebiteli potvrdit zneužívající ujednání vytvořily základ rozdílů, které vznikly v judikatuře polských soudů. První názor v otázce posuzování právní povahy rozhodnutí spotřebitele o zachování zneužívajícího ujednání vychází z toho, že z kogentní povahy čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13 vyplývá, že zneužívající ujednání nezavazuje spotřebitele *ex tunc* a že soud je povinen ji z této smlouvy vyloučit bez ohledu na postoje stran. Vnitrostátní soud musí konstatovat, že toto ujednání zůstává v platnosti pouze tehdy, pokud spotřebitel souhlasil s tím, že se jím bude řídit. Prohlášení spotřebitele o potvrzení zneužívajícího smluvního ujednání představuje hmotněprávní úkon s účinky *ex tunc* a spočívá v konvalidaci smlouvy, která byla od počátku vadná. Spotřebitel však není povinen učinit žádné prohlášení (viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. června 2018, III CZP 29/17 a v rozsudku ze dne 28. října 2022, II CSKP 898/22). Druhý protichůdný názor v podstatě akceptuje stanovisko, že nedovolené smluvní ujednání je od počátku ze zákona neúčinné ve prospěch spotřebitele, který může následně udělit informovaný a svobodný souhlas s tímto ujednáním a tak mu se zpětným účinkem navrátit účinnost. Nicméně podle tohoto názoru může vnitrostátní soud posoudit, zda zneužívající smluvní ujednání zavazuje spotřebitele až poté, co spotřebitel učiní odpovídající prohlášení. Jelikož účinnost zneužívajícího ujednání závisí na rozhodnutí spotřebitele, zůstává podmínka ve stavu pozastavené neúčinnosti, dokud spotřebitel toto rozhodnutí neučiní. Pokud je naopak zneužívající ujednání klíčové pro existenci celé smlouvy, je v důsledku toho celá smlouva ve stavu pozastavené neúčinnosti. Dokud spotřebitel neučiní rozhodnutí o tom, zda má být zneužívající ujednání potvrzeno, nemůže se žádná ze stran účinně domáhat ani splnění plnění ze smlouvy, ani vrácení plnění poskytnutého při plnění zneužívajícího smluvního ujednání – neboť před rozhodnutím spotřebitele není známo, zda toto ujednání smluvní strany zavazuje či nikoliv. Na druhé straně, pokud je spotřebitel řádně poučen o svých právech, načež prohlásí, že s potvrzením zneužívajícího ujednání nesouhlasí, a přijme z toho vyplývající důsledky (včetně případné neplatnosti smlouvy), znamená to, že stav odložené neúčinnosti zaniká. V takovém případě není zneužívající smluvní ujednání závazné *ex tunc* a jakékoli plnění uskutečněné na základě tohoto ujednání musí být vráceno. Tento názor podle předkládajícího soudu lépe odráží cíle směrnice 93/13, zatímco druhý názor s sebou nese riziko důsledků, které mohou být v rozporu s čl. 6 odst. 1 a čl. 7 odst. 1 této směrnice. Jelikož předkládající soud nemůže vyvodit všechny důsledky ze zahrnutí zneužívajících ujednání do smlouvy bez předchozího prohlášení spotřebitele, znamená to omezení rozsahu ochrany, kterou spotřebitelům poskytuje směrnice 93/13. Tato směrnice totiž neukládá spotřebitelům žádnou povinnost podniknout jakékoli kroky (včetně prohlášení s konkrétním obsahem) a nestanovuje žádné negativní důsledky pro spotřebitele v případě, že takové kroky nepodniknou. Soudní dvůr naopak konstantně uvádí, že zneužívající smluvní ujednání spotřebitele nezavazují, a proto je třeba ohledně nich mít za to, že nikdy neexistovala (viz rozsudek Soudního dvora ze dne 21. prosince 2016, Naranjo, C-154/15, C-307/15 a C-308/15, bod 61). Vyplývá to z toho, že čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13 má kogentní povahu, což znamená, že vnitrostátní soud je povinen i bez návrhu

prohlásit, že spotřebitel není zneužívajícími smluvními ujednáními vázán. Soudní dvůr však již v bodě 28 rozsudku ze dne 21. února 2013, C-472/11, BaniF Plus Bank, uvedl, že „plná účinnost ochrany stanovené směrnicí vyžaduje, aby vnitrostátní soud, který i bez návrhu zjistil, že klauzule má zneužívající charakter, mohl vyvodit z tohoto zjištění veškeré důsledky, aniž by čekal na to, až spotřebitel, který je informován o svých právech, navrhne [...] zrušení uvedené klauzule“ (obdobně Soudní dvůr v rozsudku ze dne 30. května 2013, C-397/11, Jörös, bod 42, a v rozsudku ze dne 30. května 2013, Asbeek Brusse a de Man Garabito, C-488/11, bod 50). To znamená, že spotřebitel je oprávněn rozhodnout, že potvrzuje zneužívající smluvní ujednání, ale není povinen učinit v tomto smyslu žádné prohlášení. V důsledku toho není přípustné uložit spotřebiteli negativní důsledky z důvodu, že takové prohlášení neučinil nebo že je učinil později, než předpokládá vnitrostátní soud.

- 8 Soudní praxe vynucující předložení prohlášení s konkrétním obsahem ze strany spotřebitele vede k tomu, že spotřebitel, který tuto povinnost nesplní, se v praxi nemůže domoci právní ochrany navzdory zneužívajícím ujednáním ve smlouvě, jejíž je účastníkem. Tato ochrana je rovněž omezena, pokud vnitrostátní soud konstatování toho, že vymahatelnost práva spotřebitele na vrácení plnění, které poskytl bez právního důvodu na základě zneužívajícího smluvního ujednání, a že obchodník je v prodlení s plněním, podmiňuje tím, že spotřebitel poskytne takové prohlášení. Zde je třeba upozornit na komplikace, které v praxi vznikají, neboť existují případy, kdy soudy neakceptují vlastní prohlášení spotřebitelů a ukládají jim povinnost učinit tato prohlášení na formulářích se specifickým obsahem. Navíc se u jednotlivých soudů používají poučení a formuláře prohlášení s odlišným obsahem, což někdy způsobuje, že soud druhého stupně považuje prohlášení učiněné spotřebitelem před soudem prvního stupně za nesprávné nebo nedostatečné. Kromě toho v případě písemného prohlášení spotřebitele některé soudy vyžadují, aby byla kopie prohlášení doručena obchodníkovi, a dokud se tak nestane, není nárok spotřebitele vymahatelný. To má důležité praktické důsledky. Vzhledem k tomu, že teprve v okamžiku, kdy spotřebitel učiní prohlášení s obsahem přijatelným pro vnitrostátní soud, se jeho nárok stává vymahatelným a obchodník se dostává do prodlení s jeho splněním, závisí rozsah restitučního nároku spotřebitele na datu prohlášení spotřebitele. Vyřešení výše uvedených pochybností je důležité pro posouzení projednávaného případu. V závislosti na tom, které z uvedených dat (datum podání žaloby, datum jejího doručení žalovanému, datum podání žaloby) je třeba považovat za datum vymahatelnosti pohledávky žalobců, se bude lišit rozhodnutí předkládajícího soudu o datu, od něhož má žalovaná platit úroky.
- 9 Možnost takto významného omezení rozsahu restitučních nároků náležejících spotřebitelům vyvolává pochybnosti, zda to není v rozporu se zásadou účinnosti. V situaci, kdy se nárok na vrácení plnění bez právního důvodu stává zpravidla vymahatelným až po podání výzvy k zaplacení (článek 455 OZ), se zdá, že kladení dalších požadavků na spotřebitele, kteří se domáhají svých práv vyplývajících ze zahrnutí zneužívajících ujednání do jejich smluv, rovněž porušuje zásadu rovnocennosti. Navíc dokud není pohledávka spotřebitele

vymahatelná, nemůže ji spotřebitel započíst proti pohledávce podnikatele vůči tomuto spotřebiteli (čl. 498 § 1 OZ). Nejasnost ohledně okamžiku vymahatelnosti pohledávky spotřebitele rovněž ztěžuje určení přesné výše pohledávky spotřebitele – pokud totiž dlužník chce splnit svůj dluh vyjádřený v cizí měně (v tomto případě v CHF), hodnota cizí měny se určí podle průměrného směnného kurzu vyhlášeného Narodowy Bank Polski (Polskou národní bankou) v den vymahatelnosti pohledávky (článek 358 § 2 OZ).

- 10 Předkládající soud nezpochybňuje význam toho, aby byl spotřebitel poučen o důsledcích odstranění zneužívajících ujednání ze smlouvy. Povinnost poskytnout takové poučení vyplývá přímo z bodu 99 rozsudku Soudního dvora ve věci C-19/20, Bank BPH. Zdá se však, že by bylo v rozporu s cíli směrnice, kdyby účinnost a rozsah práva spotřebitele na nápravu byly omezeny nutností poskytnout spotřebiteli výše uvedené poučení a ujistit se, že mu porozuměl. Stejně tak by právo spotřebitele přijmout zneužívající smluvní ujednání (o což nemusí mít vůbec zájem) nemělo spotřebitele stavět do horšího právního postavení, než kdyby takové právo vůbec neměl.